

ЛИЧНОСТНИ ОСОБЕНОСТИ И ДИНАМИКА НА ЖИЗНЕНАТА УДОВЛЕТВОРЕНОСТ НА БЪЛГАРИНА В ПЕРИОДА 2004–2009 г.

Ергюл Таир*, Теодора Георгиева

Настоящата статия изследва динамиката в жизнената удовлетвореност на българина през последните няколко години. Проследява се и ролята на личностните черти от петфакторния модел върху удовлетвореността от живота. Резултатите представят слабо повишение в нивата на жизнена удовлетвореност при жените и липсата на съществени изменения при мъжете в изследвания период. От личностните черти само емоционалната стабилност е фактор, който оказва влияние върху жизнената удовлетвореност на жените. Докато удовлетвореността от живота при мъжете има значими връзки с почти всички личностни черти, но само част от тях имат значимо въздействие.

През последните години в българското общество протичат значителни промени в социален, икономически и политически план, които имат своите субективни измерения. Субективното усещане за благополучие се дефинира в термините на три главни дименсии – жизнена удовлетвореност, позитивен и негативен афект (Diener, 1984). Обект на разглеждане в настоящото изследване е когнитивният компонент на субективното усещане за благополучие или жизнената удовлетвореност. Най-общо може да се определи като съждение, отразяващо начина, по който хората оценяват своя живот. Често се формулира и като общ резултат от емоционалните ни преживявания (позитивни и негативни), като индикатор за лично благополучие или индивидуално качество на живот (Ormel et al., 1999).

В множеството подходи към субективното усещане за благополучие се допуска, че цялостната жизнена удовлетвореност се детерминира от специфичните аспекти на опита като жизнени планове, социален живот, професионална натовареност, финанси, сигурност и т.н. (Tross et al., 2000; Campbell et al., 1976). Констатира се и редица взаимодействия на жизне-

* Н.с. I ст. д-р Ергюл Таир – Институт по психология при БАН.
Адрес за контакти: ergyul_tair@yahoo.com

ната удовлетвореност с различни конструкти и демографски характеристики (Campbell et al., 1976; Emmons and Diener, 1985; Lounsbury et al., 2005). Докато част от връзките с демографски, социални и икономически фактори са относително слаби, то тези с определени личностни черти са силни и значими (Pavot, Diener and Fujita, 1990; Diener et al., 1999). Установени са позитивни взаимоотношения между високите равнища на жизнена удовлетвореност и характеристики като екстраверсия (Pavot, Diener and Fujita, 1990), самооценка и оптимизъм (Cha, 2003), целепологане и усещане за контрол и др. В другия край на спектъра невротизмът е свързан негативно с жизнената удовлетвореност (Diener et al., 1999). Следователно една голяма част от личностните характеристики, които оказват влияние върху жизнената удовлетвореност (като екстраверсия, невротизъм и др.), са част от т.нар. петфакторен модел за личността.

Този модел допуска, че личността може да бъде ефективно описана с помощта на пет полярни и независими дименсии: екстраверсия, невротизъм, доброжелателност, съзнателност и отвореност към опита. Всяко от петте измерения се състои от аспекти (подчерти), характеризиращи по-конкретни личностни качества (McCrae & Costa, 1989; Goldberg, 1981 и др.). Дименсията *екстраверсия–интроверсия* включва континуума от различни степени на изразеност на специфичните черти: доминантност, социабилност, позитивни емоции, търсене на усещания, общителност и активност (Lucas & Diener, 2001). *Невротизмът* предполага уникалното съчетание на триадата: високо ниво на негативни емоции, ниско самоуважение и висока реактивност; докато неговият позитивен полюс – *емоционалната стабилност*, включва уравновесеност, спокойствие и стремеж за заглаждане на острите ръбове в междуличностните отношения (Watson & Clark, 1984). Измерението *доброжелателност (добър)–антагонизъм (лош)* покрива качеството на взаимоотношенията на индивида в целия спектър от съчувствие и взаимопомощ до враждебност и агресията в мислите, чувствата и действията. Специфичните черти на фактора *съзнателност (силен)–несъзнателност (слаб)* са свързани с по-висока или по-ниска степен на изразеност на волята и целенасочеността или компетентност, подреденост, чувство за дълг, потребност от постижение, самодисциплина, решителност и др. (Digman & Inouye, 1986). Последната дименсия *отвореност/затвореност към опита* измерва активното търсене на нов опит и признаването на неговата самостоятелна ценност; търпимост към чуждото, непривичното и изследователски интерес към него (McCrae, 1992).

Цел, задачи, хипотези

Целта на настоящата работа предполага изследване на връзката между определени личностни фактори и жизнена удовлетвореност, от една страна, а от друга, проследяване на динамиката в удовлетвореността в периода 2004–2009 г.